

Από τον μικροαστισμό στον νεοπλουτισμό: μία (όχι και τόσο απρόσμενη) συμβολή στην ιστορία των συμπεριφορών

του Κώστα Κατσάπη *

«Εν αρχή ην η επιθυμία», και στην επιθυμία του Περικλή Κοροβέση να γράψει ένα βιβλίο βρίσκονται θαμμένα καλά πολλά από τα μυστικά του τελευταίου του μικρού αριστουργήματος με τίτλο Παράπλευρες καθημερινές απώλειες. Είναι γνωστό εξάλλου, πως υπάρχουν πολλά και ετερόκλητα κίνητρα για μια σειρά από βιβλία που κοσμούν ή «κοσμούν» (ενίοτε, αν όχι συνήθως) τις προθήκες των βιβλιοπωλείων. Βιβλία που γράφτηκαν για την ακαδημαϊκή εξέλιξη των συγγραφέων τους• άλλα που γράφτηκαν για να δοθούν ως επιστημονικά συγγράμματα και να συμπληρώσουν το εισόδημα του συγγραφέα τους. Άλλα γράφτηκαν απλώς για να κολακεύσουν την ματαιοδοξία ανθρώπων που τέρπονται να βλέπουν το όνομά τους τυπωμένο στο χαρτί και να συστήνονται ως «συγγραφείς» (για κάποιον λόγο που δεν έχω κατανοήσει ακόμη επαρκώς, η λέξη «συγγραφέας» συνοδεύει συνήθως μιαν άλλη ιδιότητα του τύπου «φιλόλογος - συγγραφέας», «ιστορικός - συγγραφέας» κλπ!). Στην περίπτωση των Παράπλευρων καθημερινών απωλειών, το κίνητρο του συγγραφέα είναι ξεκάθαρο από την πρώτη ως την τελευταία σελίδα. Το γράφει εξάλλου στην εισαγωγή, όταν και περιγράφει την ανάγκη του να συνομιλήσει με την «Αγγελική», μια νέα κοπέλα που θα μπορούσε να είναι ο καθένας και η καθμία από εμάς. Το γράφει επίσης, με τον πλέον σαφή τρόπο στο οπισθόφυλλο του βιβλίου, όπου επισημαίνει με τρόπο λιτό και λακωνικό: «Συνομιλητές υπάρχουν. Αρκεί να μπορείς να μιλήσεις».

Η ανάγκη του συγγραφέα να συνομιλήσει με όσους ακόμη από τους κατοίκους αυτής της χώρας δεν έχουν υποστεί ανήκεστο βλάβη λόγω της χρόνιας κατανάλωσης τηλεοπτικής υποκουλτούρας, διατρέχει όλες τις σελίδες του βιβλίου. Ο Περικλής Κοροβέσης δεν είναι μια τυχαία περίπτωση ανθρώπου. Η διαδρομή του είναι γνωστή και η σεμνότητά του δεν μου επιτρέπει να μπω σε λεπτομέρειες. Να πω μονάχα ότι ανήκει σε μια εξαιρετικά σπάνια κατηγορία ανθρώπων που κατάφεραν να διατηρήσουν αλώβητη τη φρεσκάδα της νιότης τους και την ικμάδα του μυαλού τους. Έχοντας την πραγματική τύχη να θητεύσω δίπλα σε έναν τέτοιας ποιότητας άνθρωπο, συνομήλικο και φίλο του Κοροβέση, αλλά και με την επαγγελματική διαστροφή του ιστορικού που ασχολείται με το αποτύπωμα των νέων ανθρώπων στο «κοινωνικό γίγνεσθαι» όπως έλεγαν οι παλαιότεροι, μπορώ να διαβεβαιώσω ότι η νεότητα δεν έχει να κάνει με την ηλικία του ανθρώπου, όσο με την ικανότητά του να ονειρεύεται. Υπάρχουν άνθρωποι που γερνάνε χωρίς να έχουν υπάρξει νέοι ποτέ και άνθρωποι που γερνάνε και γίνονται χρόνο με τον χρόνο καλύτεροι, πιο σοφοί και πιο δοτικοί. Ο Περικλής Κοροβέσης ανήκει λοιπόν σε αυτή την ξεχωριστή όσο και σπάνια κατηγορία ανθρώπων, που στο βάθος της ψυχής τους είναι και θα είναι για πάντα νέοι. Μπορεί να είναι ηλεκτρονικά αναλφάβητος όπως παραδέχεται, μπορεί να μην συχνάζει στα στέκια της Αγγελικής, μοιράζεται ωστόσο, τις ίδιες ανησυχίες και τα ίδια όνειρα με τους νέους ανθρώπους. Νιώθει την ανάγκη να τους μεταδώσει τη σοφία του, να πάρει από την φρεσκάδα τους, να δώσει διεξοδό σε άγχη και φοβίες ανθρώπων με γεμάτα τα βιογραφικά, αλλά με τσαλαπατημένα τα όνειρα.

Το βιβλίο αποτελεί μια συλλογή μικρών και εύστοχων σχολίων, γραμμένων σε ένα διάστημα

περίπου δέκα επτά ετών, από το 1995 ίσαμε σήμερα. Οι σκέψεις αυτές είναι ταξινομημένες σε κατηγορίες ανάλογα με το θέμα τους. Άλλες μιλούν για τις γυναίκες και τον έρωτα, άλλες για τους ξεχασμένους, άλλες για ιστορικά πρόσωπα και καταστάσεις, άλλες για την εξουσία και τη διαχρονική βία της. Στις σκέψεις αυτές μπορεί κανείς εύκολα να διακρίνει πολλές από τις πτυχές της προσωπικότητας του συγγραφέα, τις οποίες και αποτυπώνει στο χαρτί με έναν τρόπο πρωτογενή και ανεπιτήδευτο. Κινούμενος με βάση το ένστικτο και την εμπειρία του, ο Περικλής Κοροβέσης προσεγγίζει μικρές στιγμές της καθημερινότητας ή της ιστορίας, με μια ωριμότητα που προκύπτει φυσιολογικά ως συνέπεια ενός βίου έντιμου, με την αυθεντική σημασία της λέξης. Στα ζητήματα της ιστορίας π.χ. ο Κοροβέσης αν και δεν είναι επαγγελματίας ιστορικός, ίσως όμως ακριβώς γι' αυτό, ξέρει πού να στρέψει το βλέμμα του. Σημασία δεν έχουν τα μεγάλα γεγονότα και οι «επώνυμοι» της ιστορίας, αλλά η συμβολή των πολλών. Και αυτό μας δίνεται με εκφραστική λιτότητα κι όχι με την αλαζονεία που κρύβει το ψευδοδιδακτικό ύφος του «ειδικού». Ο Ντομίνγκο Μπιόχο π.χ., μας λέει, ποτέ δεν πεθαίνει. Είναι θάνατος. Γιατί; Επειδή κάθε φορά που τον δολοφονούν, κάποιος άλλος από τη συνέλευση των Ινδιάνων παίρνει το όνομά του και συνεχίζει το έργο του. Στους πολλούς λοιπόν, στους ανώνυμους και τους ξεχασμένους από την ιστορία, ο συγγραφέας στρέφει το βλέμμα του, στα βήματα των εκτελεσμένων που στοιχειώνουν τη μνήμη, στη θυσία όσων κίνησαν την ιστορία, είτε αυτοί ήσαν οι μαύροι αθλητές που ύψωσαν περήφανα τη γροθιά τους στους Ολυμπιακούς Αγώνες του 1968, είτε η όμορφη Νάνι που της έλαχε μοίρα να γεννάει σκλάβους... Έτσι, ο Κοροβέσης δίνει φωνή στους κατατρεγμένους, σε αυτούς που κινούνται στο περιθώριο, σε όσους έδωσαν πολλά χωρίς να ζητούν αντάλλαγμα. Καλή ώρα όπως έπραξε και ο ίδιος. Οι οφειλές του πολλές. Ο ίδιος άλλωστε τις κατονομάζει στον πρόλογό του. Η Ναόμι Κλάιν με το έργο της που φωτίζει την εγκληματική πλεονεξία του αδηφάγου, σύγχρονου καπιταλισμού. Ο Ιγκνάσιο Ραμονέ για τις τεκμηριωμένες αναλύσεις του. Ο Εντουάρντο Γκαλεάνο για τις ιστορίες των καταπιεσμένων ιθαγενών της Λατινικής Αμερικής. Ο Κοροβέσης δεν το αναφέρει ρητά, ωστόσο προκύπτει από την ανάγνωση των σκέψεών του ότι οφείλει πολλά στον Έρικ Χόμπσμπομ και κυρίως στον αξέχαστο Χάουαρντ Ζίνν και στις μελέτες τους για την κοινωνική ιστορία των απλών ανθρώπων.

Ωστόσο, αυτό που θεωρώ εκπληκτικό στο βιβλίο του Κοροβέση δεν είναι άλλο από τα σχόλιά του για τους απλούς, «ανώνυμους» ανθρώπους, τις συμπεριφορές και την καθημερινότητά τους. Θα μου επιτρέψετε, στο σημείο αυτό πρέπει να κάνω μια παραπάνω αναφορά. Ο Περικλής Κοροβέσης είναι εξαιρετος παρατηρητής και μάστορας των λέξεων και λειτουργεί όπως το διαμάντι που κόβει, με λεπτομέρεια χειρουργικής επέμβασης, το κρύσταλλο της σύγχρονης κοινωνικής και πολιτισμικής πραγματικότητας. Ο Κοροβέσης ανασύρει μικρές στιγμές του καθημερινού βίου και μέσα από αυτές επιχειρεί να φωτίσει το πρόσφατο παρελθόν μιας κοινωνίας βουτηγμένης σε σημείο αποχαύνωσης στο λάιφστάιλ και στο κυνήγι του χρήματος ή της εφήμερης ευτυχίας. Ο λόγος του, τότε λακωνικός, τότε συγκινητικός, ενίοτε υπαινικτικά ειρωνικός: ο φίλος από τα παλιά βρίσκεται στο Σισμανόγλειο με χαρτί απορίας. Μέλος του «εθνικού κορμού», «πατριώτης» του μέσου όρου και του συμφέροντος, βρίσκεται σε κωματώδη κατάσταση. Ο συγγραφέας τον επισκέπτεται στο νοσοκομείο και τον παρατηρεί με συμπόνια. Μια βλάσφημη σκέψη τού έρχεται στο μυαλό: άραγε, ο φίλος είχε ποτέ στη ζωή του επαφή με το περιβάλλον;

Θεωρώ ότι τα κεφάλαια που αγγίζουν τον άνθρωπο και τις συμπεριφορές του είναι πραγματικά αριστουργήματα. Θα μπορούσα να αναφερθώ εκτεταμένα σε αυτά και να αναφέρω κομμάτια που μιλάνε για τον «κυρίαρχο λαό», για τους χτεσινούς αγωνιστές, πολιτικάντηδες του σήμερα, που δεν πάνε πουθενά αν δεν υπάρχει κάμερα, για τους έντιμους ιερείς και τους αρχομανείς υποκριτές παπάδες που συνεργάζονται με τις

χούντες, για τον εκμαυλισμό των Ελλήνων και των Ελληνίδων που σηκώνουν τα duty free της Βαρσοβίας κάνοντας τον αφηγητή, σιωπηλό παρατηρητή της συμπεριφοράς τους, να νιώθει ντροπή που είναι Έλληνας. Για τα αδίστακτα κορίτσια από την επαρχία και τους γάμους καριέρας, για τον γείτονα και το σιδερένιο κλουβί του. Για τον θαρραλέο επαρχιώτη που δεν φοβήθηκε τη βία της εξουσίας αλλά παραδόθηκε στο εύκολο χρήμα. Για τα δωμάτια που κάποτε υπήρξαν άσυλο για τους κατατρεγμένους και μετατράπηκαν σε rooms to let και πηγή εύκολου χρήματος. Αυτά τα μικρά αριστουργήματα, μπορώ να πω με βεβαιότητα ότι παρέχουν την πρώτη ύλη όχι μόνο για σκέψη, αλλά και για μια πιο συστηματική να το πούμε έτσι, μελέτη του μικροαστισμού. Και υπό την έννοια αυτή, αποτελούν εγχείρημα ανάλογο με αυτό που έφερε εις πέρας στις αρχές της δεκαετίας του εβδομήντα ο Γιάννης Νεγρεπόντης με τα Μικροαστικά του, τμήμα των οποίων μελοποίησε έξοχα, όπως είναι γνωστό, ο Λουκιανός Κηλαϊδόνης στον ομώνυμο δίσκο του.

Εν κατακλείδι. Ο Περικλής Κοροβέσης μάς έδωσε ένα μικρό αριστούργημα, απόλυτα συνεπές σε μια ζωή έντιμη και πάνω απ' όλα αξιοπρεπή. Είμαι βέβαιος ότι το βιβλίο θα το συναντήσουν οι «Αγγελικές» των ημερών μας, παρά το γεγονός ότι δεν θα υποκινήσει το ειλικρινές ενδιαφέρον των εφημερίδων όπως συνέβη με το My Greek Drama της κας Αγγελοπούλου, ούτε θα βρει άφθονο τηλεοπτικό χρόνο, όπως συμβαίνει με άλλα ανεπανάληπτα έργα της σήμερα, τις ιστορίες του «Μάικ του Φασολάκη» για παράδειγμα. Ωστόσο, είμαι επίσης βέβαιος ότι μέσα από υπόγειες διαδρομές όσοι ενδιαφέρονται για κάτι γνήσιο και αυθεντικό θα το γνωρίσουν. Ιδίως οι νέοι άνθρωποι, αφού στα χρόνια που ζούμε όλο και περισσότεροι αναζητούν παραδείγματα ήθους, ικανά να μεταδώσουν σοφία και φως το οποίο μπορεί, όπως έξοχα γράφει ο συγγραφέας, «να νικήσει ακόμη και το πιο αδιαπέραστο σκοτάδι». Ως αναγνώστης του βιβλίου, του οφείλω ένα μεγάλο «ευχαριστώ» και ανταποδίδω την τιμή που μου έγινε να παρουσιάσω σκέψεις τόσο βαθιά προσωπικές, αφιερώνοντάς του κάποιους στίχους, που μοιάζουν λες και γράφτηκαν γι' αυτόν ή για ανθρώπους σαν κι αυτόν: στίχους από τον Μανιάτικο Εσπερινό, λόγια ενός άλλου μάστορα των λέξεων και των εικόνων, του ποιητή Νίκου Γκάτσου:

Πάντα στον κόσμο θα 'ρχεται Παρασκευή Μεγάλη
σταυρώνεται για να σωθούν οι άλλοι...

και κάποιος θα

[*] Το παρόν αποτελεί επεξεργασμένη μορφή κειμένου που ανακοινώθηκε στην παρουσίαση του βιβλίου Παράπλευρες καθημερινές απώλειες του Περικλή Κοροβέση (Οι Εκδόσεις των Συναδέλφων, Αθήνα 2013). Η εκδήλωση πραγματοποιήθηκε στις 22 Μαΐου 2013 στο Μουσείο Εξορίστων Άη Στράτη και για το βιβλίο μίλησαν οι Νικόλας Βουλέλης (διευθυντής της Εφημερίδας των Συκτακτών), Κώστας Κατσάπης (ιστορικός) και Νίκος Κατσιαούνης (περιοδικό Βαβυλωνία).